

Β. Π Ε Ζ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. ΚΕΙΜΕΝΟ

Γεώργιος Βιζυηνός: *Το αμάρτημα της μητρός μου*
(Νεοελληνική Λογοτεχνία Κατευθύνσεων Γ' Λυκείου, σσ. 119-153)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

1. Στο αφηγηματικό έργο του Γ. Βιζυηνού είναι έντονη η επίδραση τόσο της γενέθλιας θρακικής υπαίθρου όσο και της φαναριώτικης και ευρωπαϊκής παιδείας του¹. Μπορεί να επιβεβαιωθεί αυτό το δεδομένο μέσα από το συγκεκριμένο διήγημα;
2. Ο Γ. Βιζυηνός έχει χαρακτηριστεί «ψυχογραφικός και δραματικός πεζογράφος»². Ενισχύει αυτήν την άποψη το εξεταζόμενο διήγημα; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.
3. Όπως επισημαίνουν οι μελετητές του είδους, κυρίαρχο δομικό στοιχείο του διηγήματος είναι η αφηγηματική έκθεση ενός γεγονότος με συντομία και λιτότητα, ώστε να μεταδοθεί αμέσως μια εντύπωση³. Επιβεβαιώνεται πλήρως αυτή η αρχή στο διήγημά μας; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
4. Ο Παλαμάς, αναφερόμενος στα διηγήματα του Βιζυηνού, σημειώνει ότι ο συγγραφέας «ρέπει προς την μυθιστοριογραφίαν»⁴. Συζητήστε αυτό το σχόλιο σε συσχέτισμό με την προηγούμενη ερώτηση.

¹ Είναι σκόπιμο να επισημανθούν: α) το γλωσσικό ιδίωμα στα διαλογικά μέρη και η περιγραφή τοπικών εθίμων και αντιλήψεων, β) η λόγια γλώσσα, η αίσθηση του μέτρου και η θρησκευτικότητα, γ) οι σπουδές του Βιζυηνού στην ψυχολογία και οι εργασίες του για τις ευρωπαϊκές μπαλάντες (δραματικό - συγκρουσιακό στοιχείο). Βλ. σχόλια στην εισαγωγή.

² Απ. Σαχίνης, *Παλαιότεροι πεζογράφοι*, εκδ. Εστία, Αθήνα ³1989, σ. 153.

³ Ένα βασικό χαρακτηριστικό των διηγημάτων κλασικής δομής είναι ο μονοκεντρισμός του ενός επεισοδίου (Βλ. σχ. Ian Reid, *Το διήγημα* [μτφρ. Λία Μεγάλου-Σεφεριάδη], εκδ. Ερμής, *Η Γλώσσα της Κριτικής*, Αθήνα 1982). Στο συγκεκριμένο διήγημα έχουμε έκταση της αφήγησης σε περισσότερα του ενός επεισόδια. Αυτού του «τύπου» το διήγημα ο Άριστος Καμπάνης το ονόμασε «αναλυτικό διήγημα».

⁴ Επιγραμματικά σημειώνουμε τα βασικά χαρακτηριστικά των τριών πεζογραφικών ειδών: **Μυθιστόρημα**: Εκτεταμένη και πολυπρόσωπη αφηγηματική σύνθεση που παρουσιάζει τη ζωή ως ολότητα. **Διήγημα**: Σύντομη και λιτή αφήγηση, παρουσιάζει ένα γεγονός καίριο για τη ζωή του ήρωα. **Νουβέλα**: Ενδιάμεσο ως προς την έκταση είδος, παρουσιάζει έναν κυρίως ήρωα σε σημαντικές στιγμές της ζωής του.

5. Μεταξύ των παραγόντων που συνετέλεσαν στην ανάπτυξη του διηγήματος γύρω στα 1880, αναφέρεται και η επιρροή της λαογραφίας.⁵ Τεκμηριώνεται αυτή η άποψη στο παρόν διήγημα⁶;
6. Τα διηγήματα του Βιζυηνού έχουν ανθρωποκεντρική λειτουργία. Αυτό που ενδιαφέρει τον συγγραφέα είναι να προβάλλει τον άνθρωπο μέσα από τις πράξεις και τα συναισθήματά του. Επαληθεύεται αυτή η κρίση στο συγκεκριμένο διήγημα;
7. Στα διηγήματα του Βιζυηνού οι λιγιστές περιγραφές αποτελούν «οργανικά μέρη της αφήγησης»⁷. Οι περιγραφές του συγκεκριμένου διηγήματος επιβεβαιώνουν την άποψη αυτή;
8. Ποια στοιχεία του περιεχομένου και της αφήγησης δίνουν στο κείμενο αυτοβιογραφικό χαρακτήρα⁸;

Α΄ Διδακτική ενότητα

(«Άλλην αδελφήν δεν είχομεν... και εκράτησεν μόνον εμέ πλησίον της»)

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάγνωση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Τι εντύπωση σας δημιουργεί ο τίτλος του διηγήματος;

⁵ Μουλλάς Π., Εισαγωγή στο Γ. Μ. Βιζυηνός *Νεοελληνικά Διηγήματα*, εκδ. Εστία, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1994, σ. μ΄.

⁶ Να απαντήσετε λαμβάνοντας υπόψη ότι το αφηγηματικό υλικό της λαογραφίας αντλείται από τη μνήμη, την παρατήρηση, την προσωπική μαρτυρία, την καταγραφή υλικού κ.λπ.

⁷ Σχετικά με τις περιγραφές και τη λειτουργία τους στα διηγήματα του Βιζυηνού ο Π. Μουλλάς (ό.π., σ. ρ΄) σημειώνει: «Έχουμε να κάνουμε όχι με παρέμβλητα «ξένα σώματα» αλλά με οργανικά μέρη του κειμένου και της αφήγησης. Ο ρόλος τους είναι πολλαπλός: να συμπληρώσουν τα κενά, να δημιουργούν αντιθέσεις, να εντείνουν τις δραματικές καταστάσεις, να στήνουν μυστικές γέφυρες ανάμεσα στους ανθρώπους και στα πράγματα».

⁸ Στο αυτοβιογραφικό αφήγημα το ίδιο πρόσωπο, εκπληρώνει δύο διαφορετικές λειτουργίες. Από τη μια ως αφηγητής είναι υπεύθυνος για την αφήγηση και από την άλλη ως ήρωας κατέχει κεντρικό ρόλο στην ιστορία. Οι τεχνικές που υποστηρίζουν την αυτοβιογραφικότητα είναι η πρωτοπρόσωπη αφήγηση, η εσωτερική εστίαση, ο ελεύθερος πλάγιος λόγος, ο ομοδιηγητικός και ενδοδιηγητικός αφηγητής κ.λπ. (βλ. σχ. Πασχαλίδης Γ., *Η ποιητική της αυτοβιογραφίας*, εκδ. Σμίλη, Αθήνα 1993, σσ. 199-219). Στο διήγημά μας τον αυτοβιογραφικό χαρακτήρα υποδεικνύει «το ομώνυμο του αφηγητή και του συγγραφέα», η κτητική αντωνυμία στον τίτλο, η πρωτοπρόσωπη αφήγηση, τα ονόματα κ.λπ. Βλ. Χρυσανθακόπουλος Μ., *Γεώργιος Βιζυηνός μεταξύ φαντασίας και μνήμης*, εκδ. Εστία, Αθήνα 1994, σσ. 19 & 31.

2. Πώς περιγράφει ο αφηγητής την ιδιαίτερη στοργή της μητέρας προς την Αννιώ και πώς δικαιολογεί αυτή την αδυναμία;
3. Ποιο είναι το βασικό αφηγηματικό μοτίβο (leitmotiv) μέσω του οποίου προωθείται η δράση στο πρώτο μέρος του διηγήματος⁹; Τι συναισθήματα προκαλεί στον αναγνώστη;
4. Πώς διαγράφεται ο χαρακτήρας της Αννιώς και σε ποια κυρίως σημεία του κειμένου φαίνεται η αγάπη της για τα αδέρφια της;
5. Να αναφερθείτε στη γλώσσα του διηγήματος. Ποιες είναι οι επιλογές του συγγραφέα στα μέρη που διηγείται και στα διαλογικά μέρη; Ποιο αισθητικό αποτέλεσμα προκύπτει από αυτή τη γλωσσική ποικιλία;
6. Ποια είναι η οπτική γωνία της αφήγησης¹⁰ και πώς λειτουργεί στην πρόσληψη του έργου από τον αναγνώστη;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Ποιες πληροφορίες δίνει ο αφηγητής για τα οικογενειακά του πρόσωπα καθώς και για τις μεταξύ τους σχέσεις στην πρώτη παράγραφο του διηγήματος;
2. Πώς προβάλλεται σ' αυτήν την ενότητα ο οικογενειακός και κοινωνικός ρόλος της γυναίκας; Να απαντήσετε σε αναφορά με συγκεκριμένα χωρία.
3. «Η μητρική στοργή ενίκησε τον φόβον της αμαρτίας. Η θρησκεία έπρεπε να συμβιβασθεί με την δεισιδαιμονίαν». Να σχολιάσετε το χωρίο:
 - α) ποιες δυνάμεις συγκρούονται,
 - β) ποια θέση παίρνει ο αφηγητής,
 - γ) ποια είναι η προσωπική σας άποψη στο θέμα αυτό.

⁹ Η μακροχρόνια αρρώστια της Αννιώς και η συνεχής επιδείνωση της υγείας της είναι το αφηγηματικό μοτίβο μέσω του οποίου εξελίσσεται η υπόθεση και διαγράφονται εναργέστερα οι χαρακτηριστές. (Για μοτίβα και θεματική βλ. Γ. Κεχαγιόγλου «Θεματογραφία της Α΄ Μεταπολεμικής Γενιάς» στο *Η Ελληνική Ποίηση*, εκδ. Σοκόλης, τόμ. ε΄, σ. 630).

¹⁰ Οπτική γωνία της αφήγησης είναι η απόσταση που παίρνει ο αφηγητής από τα γεγονότα και τα πρόσωπα της αφήγησης. Έτσι έχουμε **εξωτερική οπτική γωνία** με ανεξάρτητο παντογνώστη αφηγητή, ο οποίος αφηγείται σε τρίτο πρόσωπο, και **εσωτερική οπτική γωνία** όπου ο αφηγητής είναι δρών πρόσωπο και αφηγείται μόνο όσα υποπίπτουν στην αντίληψή του. Στο συγκεκριμένο διήγημα έχουμε εσωτερική οπτική γωνία. Ο αφηγητής **εστιάζει**, δηλαδή περιορίζεται να μας δώσει μονάχα τις πληροφορίες τις οποίες είχε κατά τη στιγμή της δράσης και όχι αυτές που απέκτησε μετά. Η **εσωτερική εστίαση** πρωτοπαρουσιάζεται στην Ελλάδα με το Βιζυηνό.

4. Όταν η μητέρα ρώτησε την Αννιώ ποιο από τα δυο αδέρφια της θέλει να μείνει μαζί της στην εκκλησία, εκείνη απάντησε: «Ποίον από τους δύο θέλω; Κανένα δεν θέλω χωρίς τον άλλο. Τα θέλω όλα τα αδέρφια μου, όσα και αν έχω». Να χαρακτηρίσετε τη στάση της Αννιώς απέναντι στα αδέρφια της, συγκρίνοντάς την με εκείνη της μητέρας της.
5. Με ποιες διαδοχικά ενέργειες προσπαθεί η μητέρα να βοηθήσει στη θεραπεία της Αννιώς;
6. Ποιες λαϊκές αντιλήψεις σχετικές με τις μακροχρόνιες αρρώστιες ανιχνεύονται στην ενότητα;

Β΄ Διδακτική ενότητα

(«Ενθυμούμαι ακόμη ... εγλύτωσεν από τα βάσανά του»)

- 2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάμειψης μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):**
 1. Στα διηγήματα του Βιζυηνού ο κλειστός χώρος βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το δράμα¹¹. Ισχύει αυτή η άποψη και για «Το Αμάρτημα της μητρός μου»; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.
 2. Ο Βιζυηνός ξέρει «να κεντρίζει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, να σκορπίζει πρόωρες «ενδείξεις» που η σημασία τους θα φανεί αργότερα»¹². Επιβεβαιώνεται αυτή η άποψη στο κείμενό μας;
 3. Στην ενότητα αυτή ο αφηγητής αποκτά πρωταγωνιστικό ρόλο: Με ποια επιχειρήματα μπορεί να υποστηριχθεί αυτή η άποψη;
 4. Ο αφηγητής αισθάνεται ενοχή καθώς βιώνει τη σύγκρουση ανάμεσα στην αγάπη για την άρρωστη αδελφή του και την πίκρα για τη στέρηση της μητρικής στοργής. Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται αυτή η σύγκρουση;
 5. Με ποιους αφηγηματικούς τρόπους «υφαίνει» ο συγγραφέας την κορύφωση του δράματος που σχετίζεται με την αρρώστια της Αννιώς;

¹¹ Κλειστός χώρος: σπίτι, εκκλησία - όπου και αρρώστια, θάνατος, οδύνη, φόβος.

¹² Μουλλάς Π., ό.π., σ. ρα΄. Η φράση «ενθυμήθηκες την αμαρτίαν μου ... τιμωρήσης» λειτουργεί ως πρόωρη ένδειξη (προσήμανση).

6. Να εντοπιστούν οι αναδρομές (ή αναλήψεις = αναφορές σε προτερόχρονα) που διακόπτουν την ευθύγραμμη ροή του αφηγημένου χρόνου¹³.
7. Στο *Αμάρτημα της μητρός μου* υπάρχουν φράσεις που «αποβλέπουν στο να υπογραμμίσουν τη διάσταση ανάμεσα στον ώριμο αφηγητή και στην παιδική συνείδηση που προσλαμβάνει τα συμβάντα»¹⁴. Ποιες φράσεις μέσα στο κείμενο επιβεβαιώνουν αυτή την επισήμανση;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Πώς επηρεάζει ψυχολογικά τον αφηγητή ο εσωτερικός χώρος της εκκλησίας;
2. Ποια είναι η άμεση αντίδραση του αφηγητή όταν ακούει την προσευχή της μητέρας του; Πώς τη δικαιολογείτε;
3. Ποια εξωπραγματικά και μαγικά στοιχεία ενσωματώνονται στη διήγηση και τι ρόλο παίζουν στην πλοκή του έργου;
4. Με ποια επίθετα χαρακτηρίζεται ο συνθέτης του μοιρολογιού; Να σχολιάσετε το περιεχόμενό τους.
5. Να συγκρίνετε τα συναισθήματα του αφηγητή όπως αυτά παρουσιάζονται τη νύκτα στην εκκλησία και τη νύκτα στο σπίτι. Ποια διαφορά παρατηρείτε; Πώς δικαιολογείτε αυτήν την διαφοροποίηση;
6. Ποια χωρία σ' αυτή την ενότητα προοικονομούν το θάνατο της Αννιώς;
7. «*Το καημένο μας το Αννιώ! εγλύτωσεν από τα βάσανά του!*» Τι συναισθήματα εκφράζει ο αφηγητής και πώς τα ερμηνεύετε;

¹³ Με τον όρο «αφηγημένος χρόνος» νοείται η χρονική διάρκεια που καλύπτουν τα γεγονότα της αφήγησης ως το τέλος της. (Γ. Βελουδής, *Γραμματολογία - Θεωρία λογοτεχνίας*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1994, σ. 142 και *Έκφραση-Έκθεση Α΄ Λυκείου*, σσ. 284-285). Στο διήγημά μας ο αφηγημένος χρόνος καλύπτει διάρκεια 27 ετών.

¹⁴ Τζιόβας Δ., *Το παλίμψηστο της ελληνικής αφήγησης*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1993, σ. 47.

Γ΄ Διδακτική ενότητα

(«Πολλοί είχαν κατηγορήσει την μητέρα μου... και απηρχόμενη
εις τα ξένα»)

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευσης μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Με ποιες τεχνικές ο συγγραφέας επιτυγχάνει τη σύντμηση του πραγματικού χρόνου της διάρκειας των γεγονότων¹⁵;
2. Πώς λειτουργεί ο αφηγητής στις δυο υιοθεσίες¹⁶;
3. Πώς λειτουργεί ο ανοικτός χώρος στα συναισθήματα του αφηγητή;
4. «Μη μου φέρετε τίποτε, έλεγεν η μήτηρ μου, ... Ο Γιωργής ήμην εγώ. Και την υπόσχεσιν ταύτην την είχαν δώσει αληθώς, αλλά πολύ προτύτερα. Ήτο καθ' ήν εποχήν...». Μπορείτε να διακρίνετε τα τρία επίπεδα του χρόνου¹⁷;
5. Ποιο επεισόδιο μέσα σ' αυτήν την ενότητα απαλλάσσει τον αφηγητή από την αγωνία αν τον αγαπά η μητέρα του, και πως το αξιολογείτε;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Ποια στάση παίρνουν οι αδερφοί του αφηγητή απέναντι στις δυο υιοθεσίες; Να βρείτε τα σχετικά χωρία.
2. Πώς σχολιάζει ο αφηγητής τη δυσφορία των αδερφών του για την τακτική της μητέρας να υιοθετεί κορίτσια;
3. Ποια στοιχεία αντλούμε απ' αυτήν την ενότητα για το εθμικό της υιοθεσίας στη Θράκη;

¹⁵ Δύο κυρίως είναι οι τεχνικές σύντμησης του πραγματικού χρόνου, η **παράλειψη**, που συνίσταται στην υπερπήδηση γεγονότων που δεν θεωρούνται σημαντικά για την εξέλιξη της υπόθεσης και η **επιτάχυνση**, με την οποία τα γεγονότα περιγράφονται περιληπτικά. (Βλ. Βελουδής, Γ., ό.π., σ. 143 και Έκφραση-Έκθεση Α΄ Λυκείου, σ. 285).

¹⁶ Οι μαθητές πρέπει να διακρίνουν ότι στην πρώτη υιοθεσία ο αφηγητής είναι αυτόπτης μάρτυρας, παρίσταται στη δράση. Στη δεύτερη υιοθεσία το αφηγούμενο «εγώ» αναδιηγείται τα γεγονότα ως «παντογνώστης αφηγητής» (Για τους βασικούς τύπους του αφηγητή βλ. Τζιόβας Δ., *Μετά την αισθητική*, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1987, σσ. 65-66).

¹⁷ Τα τρία επίπεδα είναι: α) ο χρόνος κατά τον οποίο γίνεται η δεύτερη υιοθεσία, που έχει τη θέση συγχρονίας, β) το επεισόδιο στο ποτάμι που είναι προτερόχρονο ως προς την εξέλιξη της κύριας υπόθεσης και γ) ο χρόνος της συγγραφής (της μνήμης του αφηγητή -συγγραφέα) που είναι υστερόχρονο σε σχέση με όλα τα αφηγούμενα.

4. Να συγκρίνετε αυτήν την ενότητα με την προηγούμενη. Ποιες διαφορές παρατηρείτε ως προς το ψυχολογικό κλίμα της αφήγησης;
5. Ο αφηγητής δε γνωρίζει για ποιο λόγο η μητέρα του υιοθετεί κορίτσια. Βρίσκεται «σε πλάνη» ως προς τα κίνητρα αυτής της πράξης. Τι συναισθήματα γεννά στον αναγνώστη αυτή η άγνοια του αφηγητή;

Δ΄ Διδακτική ενότητα

(«Η μήτηρ βεβαίως ... αλλ' ισχυρού τινος φόβου»)

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευσης μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Πώς λειτουργεί στο κείμενο η εμπλοκή του αφηγητή στα γεγονότα¹⁸;
2. Ποιες αναδρομικές και πρόδρομες αναχρονίες υπάρχουν στην ενότητα και πώς λειτουργούν αισθητικά¹⁹;
3. Με ποιες εικόνες αισθητοποιούνται «αι πικρία» της μητέρας για τον ξενιτεμένο της γιο;
4. Να επισημάνετε τις εκδηλώσεις έκπληξης και αγωνίας των προσώπων καθώς και τη λειτουργία τους στο κείμενο.
5. Σε ποια σημεία της ενότητας διακρίνετε αισθήματα ενοχής του αφηγητή απέναντι στη μητέρα του;
6. Μπορείτε να εντοπίσετε το δραματικό στοιχείο που υπάρχει στο περιεχόμενο και στον τρόπο αφήγησης;
7. Πώς υπηρετεί την εξέλιξη του μύθου η σύγκρουση μητέρας και γιου για την υιοθετημένη κόρη;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. «Παραμόνευεν εις τους δρόμους, ερωτώσα τους διαβάτας μη με είδον πουθενά». Σε ποια συναισθηματική κατάσταση βρισκόταν η μητέρα;
2. Ποια είναι η αντίδραση της μητέρας στις διαδόσεις εις βάρος του γιου της και πώς την ερμηνεύετε;

¹⁸ Βλ. σημείωση 9.

¹⁹ Έκφραση - Έκθεση για το Λύκειο, τχ. Α', Αφηγηματικός χρόνος, σσ. 284-285.

3. Ποια συναισθηματική κατάσταση του αφηγητή ανιχνεύεται στη φράση: «Δός' του πίσου αν μ' αγαπάς»;
4. «Όχι δεν είναι ξένο το παιδί είναι δικό μου»: Τι είναι αυτό που κάνει τη μητέρα να θεωρεί «δικό της παιδί» την Κατερινιώ, αν και είναι υιοθετημένο;
5. Ποιο είναι το πρότυπο της ιδανικής γυναίκας για τον αφηγητή, όπως αναδύεται μέσα από την περιγραφή της ιδανικής αδελφής;
6. Να περιγράψετε τις ψυχικές διακυμάνσεις της μητέρας, κατά τη διάρκεια της σύγκρουσής της με τον αφηγητή για το Κατερινιώ.
7. «Και το έκαμεν ο Θεός τέτοιο, δια να δοκιμάση την υπομονή μου, και να με χωρέση»: Πώς δικαιολογεί η μητέρα την υποχρέωσή της να αναθρέψει ένα «ανάξιο» παιδί;

Ε΄ Διδακτική ενότητα

(«Η μήτηρ μου εκρέμασε την κεφαλήν ... και εγώ εσιώπησα»)

- 2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευσης μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):**
1. Ποιος είναι ο ρόλος της εγκιβωτισμένης αφήγησης²⁰ στην εξέλιξη του μύθου;
 2. Με ποια εκφραστικά μέσα αισθητοποιεί ο συγγραφέας τα αισθήματα ενοχής της μητέρας;
 3. Πώς λειτουργούν τα θαυμαστικά που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στη σκηνή της συνειδητοποίησης του θανάτου του βρέφους;
 4. Το ρήμα «κουράζομαι» επαναλαμβάνεται, σε διάφορους τύπους, τέσσερις φορές. Ποια είναι η λειτουργία του;
 5. Τα συναισθήματα του αφηγητή - παιδιού προς την Αννιώ αλλά και η συμπεριφορά των γονέων του προς αυτόν δίνονται μέσα από την οπτική γωνία της μητέρας. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ο συγγραφέας επέλεξε αυτήν την τεχνική;
 6. Τι δηλώνει η σιωπή του αφηγητή στο τέλος του διηγήματος²¹;

²⁰ Εγκιβωτισμένη αφήγηση: η αφήγηση που παρεμβάλλεται μέσα στην αφήγηση.

²¹ Ο αφηγητής υποδηλώνει ότι η απόπειρα κάθαρσης υπήρξε ατελέσφορη. Βλ. σχετικά και Αθανασόπουλος Β., *Δοκιμές ερμηνείας και κριτικής, Δ΄, οι μύθοι της ζωής και του έργου του Γ.*

7. Πώς συνδέεται το τέλος του διηγήματος με τον τίτλο του²²;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. «Τι φωνάζεις έτσι βρε βόδι;»: Ποιοι λόγοι υπαγορεύουν αυτήν την αντίδραση του πατέρα;
2. «Η αμαρτία είναι αμαρτία»: Πώς αντιλαμβάνεται η μητέρα την αμαρτία;
3. Γιατί η μητέρα θεωρεί την «παίδευση» από την Κατερινιώ «παρηγοριά κι ελαφροσύνη»;
4. Πώς ερμηνεύεται τελικά η ανάγκη της μητέρας να υιοθετεί κορίτσια;
5. Ο αφηγητής πιστεύει στο «απρομελέτητον και αβούλητον του αμαρτήματος της μητρός». Ποια είναι η δική σας άποψη;
6. Λυτρώνεται τελικά η μητέρα από τις ενοχές; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
7. Θα θεωρούσατε τη μητέρα τραγικό πρόσωπο; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.

3. ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΛΑΙΑΚΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

I. Πολέμη: Η Μάννα

*Ο Δήμος ο σκληρόκαρδος
με χέρια αφορεσμένα,
κτυπά και δέρνει αλύπητα
τη μάννα που τον 'γέννα.*

*Ως που μια μέρα η δύστυχη,
μες του καημού το βάρος,
πικρά τον καταράστηκε:
- Που να σε κόψει ο Χάρος!*

*Το λόγο δεν απόσωσε
να κι η κατάρα πιάνει,
να τον κι ο Χάρος πούρχεται
με κοφτερό δρεπάνι.*

*Τα κόκκαλά του τρίζουνε
τα μάτια αλλοιθωρίζουν,
τα παγωμένα χνώτα του
του λιβανιού μυρίζουν.*

*- Κυρά, το Χάρο εφώναζες;
εμένα λένε Χάρο
πούναι τον, μάννα, πούναι τον
το γνιο σου να τον πάρω;*

*- Παράκουσες, κυρ Χάροντα,
μα τη ζωή του Δήμου!
Εγώ για μένα σ' έκραζα,
όχι για το παιδί μου!*

Βιζυηνού, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1996, σ. 221. Η αποδοχή αυτή αφορά όχι μόνο την ενοχή της μητέρας αλλά και τη δική του.

²² Το τέλος του διηγήματος αποτελεί λύση στο πρόβλημα, που τίθεται στην αρχή με τον τίτλο. Η δομή λειτουργεί κυκλικά.

(ΕΞΩΤΙΚΑ, 1905)

- α) Ποιο είναι και πού οφείλεται το αθέλητο «αμάρτημα» της μάνας;
β) Με ποιο τρόπο ζητά να εξιλεωθεί;
γ) Να συγκρίνετε τη μητέρα του διηγήματος του Βιζυηνού με τη μάνα του παραπάνω ποιήματος.

Γ. Βιζυηνού: *Νοσταλγία*

*Εγές ο ήλιος έδυνε στην άγια μου πατρίδα
κ' ένα του δώκαν φίλημα σε θλιβερήν αχτίδα
Να μου το φέρ' εμένα.
Θέλω να δω τη μάνα μου, τ' δέρφια μ' να φιλήσω,
στον τάφο του πατέρα μου θέλω να προσκυνήσω,
βαρέθηκα τα ζένα.*

*Μικρό μικρό μ' ωρφάνεψε η αλύπητή μου μοίρα,
μικρό μικρό της ξενητειάς το μονοπάτι πήρα,
με χείλη πικραμένα.
Μα τώρα πια τα χόρτασα της ξενητειάς τα κάλλη,
αν είναι και παράδεισος θα την αφήσω πάλι,
βαρέθηκα τα ζένα.*

.....
(απόσπασμα, *Βοσπορίδες Αύραι*)

Ποια αυτοβιογραφικά στοιχεία του Βιζυηνού που επισημάνατε στο διήγημα *Το αμάρτημα της μητρός μου* υπάρχουν και στο ποίημα «*Νοσταλγία*»;

Γ. Βιζυηνού: *Ποίος ήτον ο φονεύς του αδελφού μου*²³

- Ω, ο αρίσκο²⁴! ανέκραξεν η μήτηρ μου μετ' απεριγράπτου πόνου. Τίνος το λέγεις, παιδί μου; Αμ' ο φτωχός ούτε ακούει, ούτε μιλεί πλέον! Είναι τρελός ο καημένος! ...
... εκείνος δεν τρώγει παρά ξερό ψωμί, δεν φορεί παρά αυτά που βλέπεις, και κοιμάται κατά γης μεσ' στην αχυρώνα. Και δεν θέλει να φύγη από

²³ Γ. Βιζυηνός, επιμ. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, Βασική Βιβλιοθήκη, αρ. 18, σσ. 160-161.

κοντά μου ό,τι κι αν του κάμουν. Μόνο σαν τον στενοχωρήσουν πάρα πολύ, μόνο σαν ταραχθή, βγάξει μια παράξενη φωνή - Για τον Θεό, Σουλτάνε μου, να μην το μάθη η κοκκώνα! Άλλο απ' αυτό δεν ηξεύρει τίποτε! Ο αρίσκος ο Κιαμήλης²⁵!...

... Κείνος, βλέπεις, άφησε την μητέρα του και ήλθεν εις εμένα. Κουβαλεί νερό, πάγει εις τον μύλον, πάγει τα ψωμιά στον φούρνο, σκάφτει τ' αμπέλια, σκουπίζει την αυλή, καλλιεργεί τα λουλούδια πάνω στον τάφο του Χρηστάκη μας· ως και το κανδήλι θέλει να τ' ανάφτη με το χέρι του!

(απόσπασμα)

Να συγκρίνετε την αντίδραση του Κιαμήλη και της μητέρας μετά τον ακούσιο φόνο²⁶.

Γ. Βιζυηνού: Ποίος ήτον ο φονεύς του αδελφού μου;

- Διες εσύ! είπε, πώς περνούν τα χρόνια, και γυρνούν τα πράγματα! Δεν θα γυρίση το παιδί μου, έλεγα, δεν θα προφθάση να έλθη πίσω, και θ' αποθάνω, και θα μείνουν τα μάτια μου ανοιχτά, από την λαχτάρα που έχουν να το διούνε! Όλ' ημερίτσα παραφύλαγα τους δρόμους και ρωτούσα τους διαβάτας. Και όταν εβράδυαζεν, άφην' ανοιχτή την θύρα έως τα μεσάνυχτα. Μη σφαλείς, Μιχαήλε, μπορεί να έλθ' ακόμη. Και δεν θέλω να έλθη το παιδί μου και να βρει κλειστή την θύρα μου. Φθάνει που είναι τόσα χρόνια έρημο και ξένο, ας μην έρθη και στο χωριό του να του φανή πως δεν έχει κανέναν εις τον κόσμο, που να φυλάγη τον ερχομό του. Σαν επλάγιαζα, σ' έβλεπα στον ύπνο μου, και μ' εφαινετο πως άκουα την φωνή σου, κ' εσηκωνόμουν και άνοιγα την θύρα: ήλθες, παιδί μου; - Ήταν ο αγέρας, που σβυντζίνιζε στον δρόμο.

(απόσπασμα)

Να αναζητήσετε αναλογίες στη συμπεριφορά της μητέρας του παραπάνω αποσπάσματος και της μητέρας του «Αμαρτήματος της μητρός μου».

²⁴ αρίσκος = καημένος.

²⁵ Κιαμήλης = στο διήγημα, νεαρός Τούρκος.

²⁶ Ο Κιαμήλης σκοτώνει το Χρηστάκη, χωρίς να γνωρίζει ότι είναι γιος της γυναίκας που τον είχε περιθάψει και του είχε σώσει τη ζωή. Ο Κιαμήλης μαθαίνει την αλήθεια μετά από χρόνια, ενώ η μητέρα του Χρηστάκη ποτέ. Στο απόσπασμα η μητέρα περιγράφει τη συμπεριφορά του Κιαμήλη στον αφηγητή ο οποίος της είχε ζητήσει να τον διώξει από το σπίτι τους.

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

1. Να σκιαγραφήσετε το πορτρέτο της μητέρας κρίνοντας από τη συμπεριφορά της και τα σχόλια του αφηγητή.
2. Σε ποιες χρονικές βαθμίδες διαδραματίζονται τα γεγονότα και σε τι εξυπηρετεί η εναλλαγή τους;
3. Πώς νομίζετε ότι υπηρετεί την αφήγηση η παρουσίαση των γεγονότων από διπλή οπτική γωνία; Γιατί η οπτική γωνία του αφηγητή μεταβάλλεται, ενώ της μητέρας παραμένει αμετάβλητη²⁷;
4. «Την παιδική ηλικία του Βιζυηνού σημαδεύουν ο θάνατος, η μίζερια, η ταπείνωση»²⁸. Ποια στοιχεία του κειμένου παραπέμπουν σε βιώματα του συγγραφέα;
5. Ποια στοιχεία του αστυνομικού πεζογραφήματος ανιχνεύονται σ' αυτό το διήγημα²⁹;
6. Σε ποια σημεία κάθε ενότητας διακρίνετε συναισθηματική κορύφωση³⁰;
7. Ποια συναισθήματα σας δημιούργησε το τέλος του διηγήματος;

5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

1. Να συγκεντρώσετε τις πληροφορίες που παρέχει το διήγημα για τη δομή της θρακιώτικης οικογένειας στα τέλη του 19ου αιώνα.
2. Ποιες πληροφορίες αντλούμε από το διήγημα σχετικά με τα επαγγέλματα και τις ασχολίες των ανθρώπων της εποχής;
3. Να αποδώσετε με θεατρικούς διαλόγους τη δεύτερη ενότητα, μετατρέποντας τον αφηγητή σε ήρωα του έργου.
4. Να αναζητήσετε υλικό (έντυπα, μαγνητοφωνήσεις, βιντεοσκοπήσεις, κριτικές) από τη θεατρική παράσταση «Μορφές από το έργο του Βιζυηνού» της Άννας Κοκκίνου, για να παρουσιάσετε και σεις σε θεατρικό αναλόγιο ή παράσταση *Το αμάρτημα της μητρός μου*. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε και τη μουσική από το ομότιτλο CD του Νίκου Ξυδάκη.

²⁷ Βλ. Χρυσανθακόπουλος Μ., ό.π., σσ. 31-32.

²⁸ Βλ. Μουλλάς Π., ό.π., σ. νγ'.

²⁹ Ο τίτλος αποτελεί αίνιγμα που βρίσκει σταδιακά τη λύση του. Βλ. και Μουλλάς Π., ό.π., σ. πς'.

³⁰ Βλ. σχετικά και Σαχίνης, σσ. 164-166.

5. Να επισκεφτείτε το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (Ε.ΚΕ.ΒΙ., τηλ. 6209960), για να αναζητήσετε υλικό σχετικό με τον Γ. Βιζυηνό και το έργο του. Στη συνέχεια να οργανώσετε στο σχολείο σας μια μικρή εκδήλωση για το συγγραφέα.
6. Το διήγημα *Το αμάρτημα της μητρός μου* γράφτηκε πριν από εκατό περίπου χρόνια (1883). Να το κρίνετε με βάση τις δικές σας αναγνωστικές προσδοκίες και εμπειρίες, και να το αξιολογήσετε συνολικά.

6. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κριτήριο για ωριαία γραπτή δοκιμασία

(45 λεπτά)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:.....

ΤΑΞΗ..... ΤΜΗΜΑ.....

ΜΑΘΗΜΑ: Νεοελληνική Λογοτεχνία Κατευθύνσεων Γ' Λυκείου

Γεώργιος Βιζυηνός: Το αμάρτημα της μητρός μου

(Ενότητα Β')

ΗΜΕΡ/ΝΙΑ:.....

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Τα συναισθήματα του αφηγητή για την άρρωστη αδελφή του διατηρούνται σταθερά ή ανατρέπονται στην ενότητα αυτή; Να απαντήσετε λαμβάνοντας υπόψη ότι ο Βιζυηνός είναι «ψυχογραφικός πεζογράφος».

.....

Μονάδες 5

2. Να σχολιάσετε το ήθος της μητέρας, όπως διαγράφεται μέσα από τις πράξεις και τα συναισθήματά της.

.....

Μονάδες 5

3. «Πάρε μου όποιο θέλεις ... Ευχαριστώ σε Κύριε!»: Ποιες θρησκευτικές αντιλήψεις διαφαίνονται στην προσευχή της μητέρας;

.....

Μονάδες 5

4. Σε ποιο σημείο της ενότητας ο αφηγητής εκφράζει απερίφραστα το παράπονό του για τη στέρηση της μητρικής στοργής και με ποιο γεγονός τη συνδέει;

.....

Μονάδες 5

Κριτήριο για ωριαία γραπτή δοκιμασία

(45 λεπτά)

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ:.....

ΤΑΞΗ..... ΤΜΗΜΑ.....

ΜΑΘΗΜΑ: Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Γεώργιος Βιζυηνός: Το αμάρτημα της μητρός μου

(Ενότητα Ε')

ΗΜΕΡ/ΝΙΑ:.....

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Ποια είναι η γλωσσική ιδιαιτερότητα του διηγήματος και από ποιες γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα προκύπτει;

.....
.....

Μονάδες 5

2. Με ποια μέσα πετυχαίνει ο συγγραφέας να δημιουργήσει έκπληξη και αγωνία στον αναγνώστη;

.....
.....

Μονάδες 5

3. Πώς εναλλάσσονται τα συναισθήματα του αφηγητή στην ενότητα;

.....
.....

Μονάδες 5

4. Πώς εξηγείτε τα δάκρυα της μητέρας και τη σιωπή του αφηγητή στο τέλος του διηγήματος;

.....
.....

Μονάδες 5